

I vilken utsträckning ska olika skador skiljas från varandra vid tillämpning av de nya reglerna om preskription av fordringar på försäkringsersättning?*

MARCUS RADETZKI**

1 Inledning

2013 antog Sveriges riksdag nya regler om preskription av fordringar på försäkringsersättning. Reglerna, vilka återfinns i bland annat trafikskadelagen (1975:1410) och försäkringsavtalslagen (2005:104) trädde i kraft den 1 januari 2015.¹ Bakgrunden till denna reform var att de tidigare gällande preskriptionsreglerna ansågs otydliga och svårtillämpade. Målsättningen med reformen var att skapa ”en tydlig och lättillgänglig ordning” för preskription av fordringar på försäkringsersättning. Detta skulle ske genom att de tidigare gällande reglerna förtydligades och förenklades. De nya reglerna skulle ”utformas så att risken minskar för att skadelidande går miste om ersättning på grund av missuppfattningar om preskriptionsreglernas innebörd”.²

Analysen i denna uppsats påvisar att de nya preskriptionsreglerna i försäkringsavtalslagen i åtminstone ett viktigt avseende inte alls medfört att rättsläget blivit klarare utan att tidigare rådande oklarhet i stället cementserats med ett omfattande behov av klargörande rättspraxis som resultat.

* När jag blev erbjuden att medverka i denna festskrift till *Stefan Lindskog*, som måste sägas vara Sveriges främsta expert på spörsmål beträffande fordringspreskription, var det inte svårt att välja ämne. Jag bestämde mig omgående för att skriva en problematiserande uppsats om de nya reglerna om *preskription* av fordringar på *försäkringsersättning*. De tankar och idéer som presenteras i det följande har till stor del utvecklats i samband med förberedelser och genomförande av otaliga utbildningar i näringslivet (främst försäkringsbranschen) beträffande innebörden av dessa regler. För de värdefulla synpunkter som deltagarna vid dessa utbildningar presenterat i samband med att reglernas innebörd och implikationer diskuterats tackar jag ödmjukt.

** Professor i civilrätt och verksam vid Stockholm Centre for Commercial Law.

¹ Härutöver infördes en ny preskriptionsregel i patientskadelagen (1996:799). Den regeln behandlas emellertid inte i denna framställning.

² Se prop. 2012/13:168, s. 21.

2 Bakgrund: de tidigare gällande preskriptionsreglerna och skadeuppdelningsproblematiken³

2.1 Allmänt om reglerna och deras innebörd

Fordringar på trafikskadeersättning preskriberas enligt 31 § trafikskadelagen. Före den 1 januari 2015 hade det första stycket i denna bestämmelse följande lydelse:

”Den som vill bevaka rätt till ersättning enligt denna lag eller fordringsrätt i övrigt på grund av avtal om trafikförsäkring skall väcka talan inom tre år från det han fick kännedom om att fordringen kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det fordringen tidigast hade kunnat göras gällande. Försummar han det, är talan förlorad.”

I försäkringsavtalslagen regleras frågan om preskription av fordringar på försäkringsersättning i 7 kap. 4 § vad avser skadeförsäkring⁴ respektive 16 kap. 5 § vad beträffar personförsäkring.⁵ Före den 1 januari 2015 hade de likalydande inledande meningarna i dessa båda bestämmelser följande lydelse:

”Den som vill göra anspråk på försäkringsersättning måste väcka talan mot försäkringsbolaget inom tre år efter att ha fått kännedom om att anspråket kunde göras gällande och i varje fall inom tio år från det att anspråket tidigast kunde göras gällande. Annars går rätten till ersättning förlorad.”

Genom ett antal prejudikat⁶ fastställde Högsta domstolen vid vilken tidpunkt den tre- respektive tioåriga preskriptionsfristen enligt dessa bestämmelser började löpa.⁷ I NJA 2001 s. 695 I och II uttalade Högsta domstolen sålunda att tioårsfristen inte börjar löpa redan vid den trafikolycka som utgjort skadeorsak utan först ”vid den tidpunkt då skadan ger sig till känna”. För att treårsfristen skulle börja löpa fordrades härutöver enligt

³ Detta avsnitt baseras på Radetzki, Hur skall olika skador skiljas från varandra vid tillämpning av försäkringsrättsliga regler om fordringspreskription, JT, 2009–10, s. 108 ff.

⁴ Att denna bestämmelse äger tillämpning vid konsumentskadeförsäkring framgår av dess placering i lagens 7 kap. försäkringsavtalslagen. Att den även äger tillämpning vid skadeförsäkring för företag framgår av 8 kap. 20 §.

⁵ Att dessa båda regler äger tillämpning också vid olika typer av kollektiv försäkring följer av 17 kap. 22 §, 18 kap. 14 §, 19 kap. 26 § samt 20 kap. 15 § försäkringsavtalslagen.

⁶ Utöver nedan nämnda avgöranden kan hänvisning göras till NJA 1997 s. 97.

⁷ Vid tidpunkten för prejudikaten återfanns de ifrågavarande bestämmelserna i 28 § trafikskadelagen respektive 29 § lag (1927:77) om försäkringsavtal (upphävd) samt 39 § konsumentförsäkringslagen (1980:38) (upphävd) (KFL). Sedermera flyttades bestämmelserna. I några fall erhöles också ny språkdräkt. Några substantiella förändringar avseende startpunkten för den tre- respektive tioåriga fristen genomfördes däremot inte.

NJA 2000 s. 285 att den skadelidande "haft kännedom om alla de faktiska förhållanden som grundar rätten till ersättning" varvid det emellertid inte krävs mer än att "den skadelidande har kännedom om att han kan föra en fastställsetalan mot försäkringsbolaget". I direkt anslutning härtill gjorde domstolen följande uttalande:

"Eftersom inte mycket är vunnet för någon av parterna, om det i en dom fastställs att bolaget skall utge ersättning för framtida besvär som kan visas vara orsakade av en skadehändelse, bör preskription dock inträda endast med avseende på sådana besvär som den skadelidande haft förutsättningar att lägga till grund för en talan sedan minst tre år."

Uppenbarligen skulle olika preskriptionstider tillämpas för de olika besvär som en skadehändelse fört med sig. I enlighet härmed ansåg domstolen att den skadelidande sedan i vart fall tre år haft kännedom om att hon kunnat göra gällande en fordran på ersättning avseende sveda och värk. Denna fordran skulle sålunda anses preskriberad. Kännedom om att fordringar avseende också andra besvär kunde göras gällande mot försäkringsgivaren erhöll den skadelidande dock inte förrän så pass mycket senare att treårsfristen ännu ej löpt ut. Sistnämnda fordringar hade sålunda inte preskriberats.

I NJA 2001 s. 93 hänvisade Högsta domstolen till NJA 2000 s. 285 och gjorde på motsvarande sätt åtskillnad mellan den skadelidandes yrkande om ersättning för sveda och värk på ena sidan, vilket ansågs preskriberat, och för lyte och annat stadigvarande men respektive olägenheter under invaliditetstid på den andra, vilka inte kunde anses preskriberade.

Att en skadeuppdelning av nu beskrivet slag skulle ske också vid tillämpning av tioårsfristen framgick av följande uttalande i NJA 2001 s. 695 II:

"I enlighet med det synsätt som anlagts i rättsfallen NJA 2000 s. 285 och 2001 s. 93 bör varje skada bedömas för sig."

Den förhärskande tolkningen av dessa avgöranden innebar att bedömningen av huruvida preskription inträtt eller ej skulle ske "anspråk för anspråk separerade från varandra".⁸ Om exempelvis besvär först så småningom leder till inkomstförlust skulle man "räkna separat preskription från tidpunkten då besvären dök upp, i fråga om eventuella anspråk på ersättning för ideell skada, och separat preskription från tidpunkten då inkomstförlusten visade sig, i fråga om ersättning i den delen."⁹ Vad man inte skulle göra var således att "räkna preskription av rätten till ersättning för inkomstförlusten från

⁸ Se Strömbäck, Preskription av trafikskadeersättning – en triologi från HD, JT, 2001–02, s. 650.

⁹ Se Strömbäck, a.a., s. 659.

tidpunkten då besvären dök upp”.¹⁰ Några uttalanden i strid härmed har inte kunnat återfinnas.¹¹

2.2 Skadeuppdelningsproblematiken

Med den nu skildrade tolkningen är det uppenbart att de tidigare gällande preskriptionsreglerna i trafikskadelagen och försäkringsavtalslagen medförde stora tillämpningssvårigheter. I vilken utsträckning skulle olika anspråk egentligen skiljas från varandra? Det kunde exempelvis förekomma att en skadehändelse medfört värk under en period, varefter den skadelidande varit besvärsfri, varefter värken emellertid återkommit (tillfälligt eller permanent). Var det då fråga om ett eller flera anspråk? Vid krav på ersättning för inkomstförlust avseende flera olika perioder av arbetsoförmåga uppkom motsvarande frågeställning. En ytterligare fråga gällde hur kostnader skulle betraktas. Skulle varje enskild kostnad anses utgöra ett separat anspråk? Eller skulle kostnader på något sätt bakas samman i olika poster och efter vilka grunder skulle detta i så fall ske?

Denna typ av frågor hade stor praktisk betydelse. För det fallet att skadeuppdelning i stor utsträckning skulle ske blev resultatet att preskriptionsreglerna inte medförde någon särskilt effektiv begränsning av försäkringsgivarens ansvar för sent uppträdande skadeföljder. Ur ett försäkringsgivarperspektiv skulle en sådan ordning naturligtvis vara problematisk.¹²

Överraskande nog blev dessa viktiga frågor om i vilken utsträckning och efter vilka grunder olika skador skulle skiljas från varandra vid tillämpning av preskriptionsreglerna i försäkringsavtalslagen och trafikskadelagen aldrig föremål för Högsta domstolens prövning. Rättsläget förblev således i hög

¹⁰ Se Strömbäck, a.a., s. 659. Se även Dufwa, Whiplashskador, trafikförsäkring och preskriptionstidens inträde, SvJT, 2001, s. 452: ”Den skadelidandes besvär får inte behandlas i en klump. ... Att ha värk är en sak. Att förlora funktionsförmågan så att man förlorar inkomsten en annan.” Hänvisning kan också göras till Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 2 uppl., Stockholm, 2010, s. 327. Även lagstiftaren synes ha uppfattat rättsläget på nu beskrivet sätt. Se prop. 2003/04:150, s. 200 f. och s. 573 samt prop. 2012/13:168, s. 20. En sådan tillämpning av preskriptionsreglerna hade för övrigt föreslagits redan innan Högsta domstolens här refererade avgöranden. Se Gabrielsson, Trafikskadenämnden – Några kommentarer till verksamheten och till bedömningen av whiplashskador, Festskrift till Nordenson, Stockholm, 1999, s. 118.

¹¹ Däremot förekommer framställningar i vilka det ifrågavarande spörsmålet behandlas med så stor försiktighet att något klart ställningstagande inte kan utläsas. Se exempelvis Jacobson, Preskriptionens funktioner, Stockholm, 2005, s. 638 ff. och Lindskog, Preskription, 2 uppl., Stockholm, 2002, s. 458 ff.

¹² Som bekant har försäkringsgivaren typiskt sett ett omfattande behov av att dels kunna överblicka sin ekonomiska ställning, dels att kunna ordna mellanhavanden med olika återförsäkringsgivare. Se SOU 1925:21, s. 109.

grad oklart ända fram till att de nya preskriptionsreglerna trädde i kraft den 1 januari 2015.

Ett lovvärt försök att hantera dessa viktiga frågor gjordes emellertid av Svea hovrätt i RH 2008:78. Målet gällde trafikskadeersättning avseende skador som uppkommit med anledning av en trafikolycka som inträffade 1977. Den skadelidande ansökte om stämning i januari 1996 och yrkade att domstolen skulle fastställa att han ägde rätt till trafikskadeersättning för:¹³

- inkomstförlust under åren 1977, 1981–1983 samt 1990–1997,
- olägenheter i övrigt gällande anspänning i arbete under 1989–2004,
- framtida olägenheter i övrigt gällande anspänning i arbete under 2005–2010,
- kostnader med anledning av skadan under 1977–1995,
- kostnader med anledning av skadan under 1996–2004 samt
- framtida kostnader.

Den centrala frågan i målet gällde huruvida de olika anspråken kunde anses preskriberade enligt tioårsregeln i 28 (sedermera 31) § trafikskadelagen. Hovrätten konstaterade att Högsta domstolen i en tidigare dom i det aktuella målet, nämligen NJA 2001 s. 695 I, avgjort att den tioåriga preskriptionsfristen börjar löpa vid den tidpunkt då skadan ger sig till känna. Vidare konstaterade hovrätten att Högsta domstolen i bland annat NJA 2001 s. 695 II avgjort att preskriptionsfristerna i 28 (sedermera 31) § trafikskadelagen ska bedömas för varje skada för sig. Mot denna bakgrund gjorde hovrätten följande uttalande:

”Enligt hovrätten avses med skada den person- eller sakskada som den skadelidande åberopar som grund för sitt ersättningsanspråk. Med personskada avses de fysiska eller psykiska besvär som den skadelidande hävdar har medfört negativa konsekvenser för honom eller henne. Sådana negativa konsekvenser kan t.ex. vara kostnader, inkomstförluster eller andra olägenheter. Samtliga ersättningsanspråk som har sin grund i ett visst besvär preskriberas således tio år efter att besväret har givits till känna. Detta gäller oavsett till vilken punkt i 5 kap. 1 § skadeståndslagen som ersättningsanspråket hänförs till.

Vid bedömningen av om det är fråga om en eller flera skador ska en uppdelning göras mellan sådana besvär som gör sig gällande under den akuta sjuktiden och besvär som är av bestående art. Samma psykiska eller fysiska symptom kan därmed utgöra två olika skador. Om en olycka medför ett visst akut symptom som först senare visar sig bli bestående, skall olika preskriptionstider löpa för ersättningsanspråk som grundas på det akuta symptomet och ersättningsanspråk som grundas på det förhållandet att symptomet är bestående. När det gäller de sistnämnda börjar den tioåriga preskriptionsfristen löpa när det går att konstatera att symptomet är bestående.”

¹³ Av olika anledningar (se vidare strax nedan) preciserades den skadelidandes yrkande inte förrän långt in på 2000-talet. Detta ger en förklaring till de tidsperioder som de olika anspråken avser.

Mot denna bakgrund konstaterade hovrätten att ersättningsyrkandena i målet grundade sig på besvär som gett sig till känna senast 1982 och som visat sig bestående senast 1983. Då den skadelidande inte väckt talan förrän i januari 1996 konstaterade hovrätten att dennes ersättningsanspråk var ”preskriberade i sin helhet”.

Domen överklagades till Högsta domstolen som inte fann skäl att meddela prövningstillstånd.¹⁴

En tidigare genomförd analys har gett vid handen att den av hovrätten genomförda skadeuppdelningen i RH 2008:78 vare sig stöds av eller strider emot Högsta domstolens ytterligt försiktiga uttalanden beträffande skadeuppdelning vid tillämpning av de tidigare gällande preskriptionsreglerna i trafikskadelagen och försäkringsavtalslagen.¹⁵ Mot denna bakgrund framstod Högsta domstolens beslut att inte bevilja prövningstillstånd som både överraskande och olyckligt.

3 De nya preskriptionsreglerna

3.1 Allmänt

Huvudsyftet med de nya regler om preskription av fordringar på försäkringsersättning som, med verkan från och med den 1 januari 2015, införts i trafikskadelagen och försäkringsavtalslagen är, i enlighet med vad som framgått i avsnitt 1, att åstadkomma *förenkling* av det tidigare regelverket, som ansågs vara alltför komplicerat med åtföljande risk för rättsförluster till följd av missuppfattningar beträffande reglernas innebörd och felbedömningar i fråga om svårutredda rekvisit. Ytterligare ett syfte med de nya reglerna är att i viss utsträckning *förstärka den ersättningsberättigades ställning*.¹⁶ För att uppfylla dessa syften har den tidigare gällande treårsfristen, vars startpunkt var helt beroende av ett svårbedömt subjektivt rekvisit, slopats. Kvar finns således bara den tioåriga preskriptionsfristen, vars startpunkt emellertid har modifierats.

Numera har 31 § första stycket första meningen trafikskadelagen således följande lydelse:

¹⁴ Se Högsta domstolens beslut 2008-11-11 i mål T 463-08.

¹⁵ Se Radetzki, Hur skall olika skador skiljas från varandra vid tillämpning av försäkringsrättsliga regler om fordringspreskription, JT, 2009–10, s. 112 ff. (med slutsatser på s. 116 f.). De åsyftade avgörandena från Högsta domstolen utgörs av NJA 2000 s. 285, NJA 2001 s. 93 samt NJA 2001 s. 695 II.

¹⁶ Se prop. 2012/13:168, s. 21 f. Även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl., Stockholm, 2015, s. 331.

"Den som vill ha ersättning enligt denna lag måste väcka talan inom tio år från skadehändelsen."

Samtidigt har de alltjämt likalydande bestämmelserna i 7 kap. 4 § första stycket och 16 kap. 5 § första stycket försäkringsavtalslagen getts följande utformning:

"Den som vill ha försäkringsersättning eller annat försäkringsskydd måste väcka talan inom tio år från tidpunkten när det förhållande som enligt försäkringsavtalet berättigar till sådant skydd inträdde."

Allra först kan det sålunda konstateras att även om båda dessa regler föreskriver en preskriptionsfrist på tio år så divergerar reglerna i fråga om preskriptionstidens startpunkt. I det följande ska analyseras och diskuteras när den preskriptionsfrist som sålunda föreskrivs i respektive bestämmelse egentligen startar och vad detta innebär för den ovan beskrivna skadeuppdelningsproblematiken.

3.2 31 § trafikskadelagen

Enligt 31 § trafikskadelagen räknas den tioåriga preskriptionstiden från "skadehändelsen". Rent språkligt är detta uttryck allt annat än klart. I bestämmelsens förarbeten klargörs emellertid att uttrycket "normalt" tar sikte på "den trafikolycka som ersättningskravet grundas på".¹⁷ Något krav på förekomsten av skada uppställs således inte. Tio år efter trafikolyckan preskriberas alla krav på ersättning med anledning härav. Och detta gäller oberoende av när den eller de skador som ersättningen avser inträffat.

En konsekvens av att preskriptionstiden börjar löpa redan vid skadehändelsen (trafikolyckan) är att en och samma preskriptionsfrist gäller för samtliga skador som uppkommer till följd härav. Någon skadeuppdelningsproblematik av det slag som skildrats i avsnitt 2.2 uppkommer således inte. I detta avseende är det sålunda tydligt att regeln medför en kraftfull förenkling jämfört med den tidigare gällande ordningen.

Samtidigt står det klart att denna förenkling i ovanligt förekommande fall skulle kunna drabba den skadelidande på ett olyckligt sätt. Eftersom preskriptionstidens startpunkt är oberoende av förekomsten av skada kan det nämligen inte uteslutas att skada som kan knytas till en trafikolycka någon gång inträffar först efter att preskriptionstiden löpt ut. Den skadelidande löper således en begränsad risk att oförskyllt tvingas konstatera att möjligheten till ersättning gått om intet. I syfte att undvika sådana rättsförluster föreskrivs i 31 a § trafikskadelagen att en talan får väckas efter

¹⁷ Se prop. 2012/13:168, s. 49.

det att tioårsfristen löpt ut ”om det finns synnerliga skäl” varvid särskilt ska beaktas ”om den skadelidande har varit förhindrad att framställa anspråket i tid”. Meningen är emellertid att denna undantagsmöjlighet, som syftar till att undvika stötande resultat, ska tillämpas restriktivt.¹⁸

3.3 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen

3.3.1 Preskriptionsfristen börjar inte löpa förrän skada inträffat

Enligt 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen räknas den tioåriga preskriptionsfristen från ”tidpunkten när det förhållande som enligt försäkringsavtalet berättigar till försäkringsskydd inträdde”. Lagtexten hänvisar således till försäkringsavtalet. Den tioåriga preskriptionsfristen börjar löpa i samma stund som det förhållande som enligt sagda avtal berättigar till försäkringsersättning eller annat försäkringsskydd inträdde. Detta förhållande brukar i andra sammanhang benämnas försäkringsfall. Följdriktigt skulle preskriptionstiden lika väl kunna sägas börja löpa när det förhållande som enligt försäkringsavtalet konstituerar försäkringsfall är för handen.¹⁹

I förarbetena klargörs vidare att det avgörande är huruvida de omständigheter som berättigar till försäkringsskydd *objektivt sett* är uppfyllda. Att utbetalningen av försäkringsersättning förutsätter ”att den försäkrade först måste medverka till utredningen eller annars uppfylla vissa krav – t.ex. anmäla anspråket, ge in kvitton eller redovisa kostnader för återställande ... – hindrar alltså inte att preskriptionstiden börjar löpa”.²⁰

Åtskilliga försäkringar torde vara så konstruerade att försäkringsskydd förutsätter att viss typ av *skada* orsakats av en viss typ av händelse. Egenomsförsäkring brukar exempelvis omfatta fysisk skada på försäkrad egendom, ibland också andra ekonomiska följdverkningar härav såsom hyres-

¹⁸ Se prop. 2012/13:168, s. 51 f.

¹⁹ Se prop. 2012/13:168, s. 51. Se även Bengtsson, Ny lagstiftning om försäkringspreskription, SvJT, 2014, s. 535; Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl., Stockholm, 2015, s. 331 samt Lindskog, Preskription, 4 uppl., Stockholm, 2017, s. 510. I ett tidigt skede av arbetet med de här ifrågakarande preskriptionsreglerna (Ds 2011:10; en sammanfattning av detta förslag ges i Bengtsson, Nya regler om försäkringspreskription?, NFT, 4/2011) föreslogs att en tioårig preskriptionstid skulle starta vid *försäkringsfallet* varvid detta begrepp definierades såsom ”den händelse eller det förhållande som enligt försäkringsavtalet berättigar till försäkringsskydd” (s. 78). I ett senare skede av lagstiftningsarbetet ansågs emellertid att det skulle vara tydligare att utan omvägen över uttrycket försäkringsfallet explicit ange att preskriptionsfristen börjar löpa vid tidpunkten när det förhållande som enligt försäkringsavtalet grundar rätt till försäkringsersättning eller annat försäkringsskydd inträdde (se prop. 2012/13:168, s. 24 f.).

²⁰ Se prop. 2012/13:168, s. 58. Även Bengtsson, Ny lagstiftning om försäkringspreskription, SvJT, 2014, s. 535 och även dennes Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl., Stockholm, 2015, s. 332.

eller annan avbrottsförlust, som orsakats av brand. En olycksfallsförsäkring omfattar på motsvarande sätt viss typ av skada, däribland sjukvårdskostnader och invaliditet, som uppkommit genom olycksfall. En sjukförsäkring kan exempelvis omfatta inkomstförlust som orsakats av sjukdom.²¹ Andra typer av försäkringar anger typiskt sett att rätt till försäkringsskydd föreligger när en viss typ av *skada* inträffar men oberoende av vad som varit dess orsak. Vid livförsäkring föreligger sålunda rätt till försäkringsskydd vid den försäkrades död, vid ansvarsförsäkring när krav på skadestånd riktas mot den försäkrade och vid pensionsförsäkring när den försäkrade uppnår viss i avtalet angiven ålder.²²

Det gemensamma draget för det stora flertalet typer av försäkring är således att försäkringsskydd förutsätter förekomsten av *skada*. Detta medför att den i 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen föreskrivna preskriptionsfristen inte börjar löpa förrän en skada av det slag som försäkringen omfattar har inträffat.²³ Att den försäkrade kan tänkas ha en framtida rätt till försäkringsskydd på grund av att det inträffat en händelse som kan leda till skada är således inte tillräckligt.²⁴ I detta avseende skiljer sig 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen påtagligt från 31 § trafikskadelagen som, i enlighet med vad som framgått i avsnitt 3.2, föreskriver att preskriptionsfristen börjar löpa vid skadehändelsen (trafikolyckan) och att detta gäller även för det fall att skada inträffar först senare.²⁵

3.3.2 Olika skador preskriberas separat

Mot denna bakgrund aktualiseras frågan om huruvida den sålunda stadgade preskriptionsfristen omfattar endast den eller de skador som faktiskt föreligger vid den stipulerade startpunkten varvid senare inträffade följdskador, i likhet med den tidigare gällande ordningen, ska anses generera separata preskriptionsfrister och således preskriberas separat. Eller ska den först

²¹ Jfr prop. 2012/13:168, s. 59 och s. 66 med angivande av ytterligare exempel.

²² Jfr prop. 2012/13:168, s. 59 och s. 66 med angivande av ytterligare exempel. I sistnämnda fall skulle det måhända kunna ifrågasättas huruvida uppnåendet av viss ålder utgör skada. Mot bakgrund av det behov av finansiering av levnadsomkostnader som föreligger så länge livet pågår torde det emellertid inte vara felaktigt att tala om skada i också detta sammanhang.

²³ Se prop. 2012/13:168, s. 58 f. och även Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl., Stockholm, 2015, s. 519. Se dock Lindskog, a.a., s. 510 där utgångspunkten förefaller vara att försäkringsskydd typiskt sett *inte* förutsätter förekomsten av skada.

²⁴ Se prop. 2012/13:168, s. 58 f.

²⁵ Se prop. 2012/13:168, s. 66 där det uttalas att regelverket ”innebär att den som drabbas av en skada till följd av en trafikolycka i vissa fall kan framställa krav mot en olycksfallsförsäkring under längre tid än vad krav kan framställas mot trafikförsäkringen”.

utlösta preskriptionsfristen anses omfatta också senare inträffade följdskador? Lagtexten kan inte sägas utesluta något av dessa båda alternativ.

Till stöd för att preskriptionsfristen ska anses omfatta också senare inträffade följdskador kan anföras de tidigare nämnda förarbetsuttalandena om att preskriptionstidens utgångspunkt i själva verket motsvarar tidpunkten för försäkringsfallet och att ett försäkringsfall typiskt sett medför rätt till ersättning för inte bara den initiala skadan utan även adekvata följdskador.²⁶ I samma riktning pekar möjligen också ett uttalande om att preskriptionsfristen börjar löpa när "den försäkrade *första gången* betonat här kan göra gällande kravet".²⁷ Till stöd för att preskriptionsfristen ska anses omfatta också följdskador kan slutligen anföras att en sådan ordning, i likhet med den ordning som numera gäller enligt 31 § trafikskadelagen, medför att någon skadeuppdelningsproblematik av det slag som skildrats i avsnitt 2.2 inte uppkommer. Den innebär sålunda en kraftig förenkling jämfört med den tidigare gällande ordningen, och bidrar således i hög grad till att förverkliga de nya reglernas primära syfte.²⁸

Trots dessa indikationer synes det emellertid inte ha varit lagstiftarens avsikt att preskriptionsfristen på detta sätt ska omfatta också följdskador. Till stöd härför kan anföras dels ett förarbetsuttalande om att rättspraxis beträffande den tidigare gällande tioåriga preskriptionsfristen "bör kunna vara till viss ledning" också när det gäller startpunkten för den preskriptionsfrist som numera stadgas i 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen.²⁹ Eftersom den tidigare regeln, i enlighet med vad som framgått i avsnitt 2.1, innebar att skadeuppdelning skulle ske och att olika skador således skulle preskriberas separat, måste uttalandet anses ge en tydlig indikation om att någon förändring i detta avseende inte varit avsedd. Till detta kommer avsaknaden i försäkringsavtalslagen av en säkerhetsventil avseende sena skador av sådant slag som återfinns i 31 a § trafikskadelagen och ett uttalande i förarbetena om att någon motsvarande regel inte behövs eftersom preskriptionstiden avseende en sen skadeföljd inte börjar löpa förrän skadan inträffat.³⁰

I specialmotiveringen till 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen bekräftas detta intryck av följande uttalande:

"Om avtalet berättigar till ersättning för olika ersättningsposter eller för skador vid olika tillfällen, löper det parallella preskriptionstider (jfr rättsfallet NJA 2001 s. 695 II)."³¹

²⁶ Se Hellner, Försäkringsrätt, 2 uppl., Stockholm, 1965, s. 100 ff. samt Radetzki, Orsak och skada, Stockholm, 1998, s. 202 och 204.

²⁷ Se prop. 2012/13:168, s. 58.

²⁸ I fråga om detta syfte, se avsnitt 3.1.

²⁹ Se prop. 2012/13:168, s. 59.

³⁰ Se prop. 2012/13:168, s. 32.

³¹ Se prop. 2012/13:168, s. 66.

Mot denna bakgrund får det anses plausibelt att 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen, när det så småningom blir dags för domstolsprövning, kommer anses innebära att skadeuppdelning ska ske och att olika skador således ska preskriberas separat.³²

3.3.3 I vilken utsträckning ska olika skador skiljas från varandra?

Om detta är riktigt kan det konstateras att de numera gällande preskriptionsreglerna i 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen ger upphov till exakt samma dilemma som de tidigare gällande reglerna. I vilken utsträckning ska olika skador skiljas från varandra? Pondera att ett olycksfall medfört värk under en period, varefter den skadelidande är besvärsfri, men värken sedermera återkommer (tillfälligt eller permanent). Är det då fråga om en eller två skador med följd att en eller två preskriptionsfrister ska tillämpas? Vid krav på ersättning för inkomstförlust avseende flera olika perioder av arbetsoförmåga uppkommer motsvarande frågeställning. En ytterligare fråga gäller hur kostnader ska betraktas. Ska varje enskild kostnad anses utgöra en separat skada? Eller ska kostnader på något sätt bakas samman i olika poster och efter vilka grunder ska detta i så fall ske?

Precis som tidigare har dessa och liknande frågor stor praktisk betydelse. För det fall att skadeuppdelning ska ske i stor utsträckning blir resultatet att preskriptionsreglerna inte medför någon särskilt effektiv begränsning av försäkringsgivarens ansvar för sent uppträdande skadeföljder. För de försäkrade skulle detta naturligtvis vara fördelaktigt. Ur ett försäkringsgivarperspektiv skulle en sådan ordning emellertid, liksom tidigare, vara problematisk.³³

I förarbetena till 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen i deras nu gällande lydelse förbigås emellertid den nu skildrade skadeuppdelningsproblematiken med en kompakt tystnad. Detta skulle naturligtvis kunna sägas ge ett visst stöd för att lagstiftaren, i strid med vad som ovan gjorts gällande, faktiskt haft för avsikt att den i 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen stadgade preskriptionsfristen omfattar inte endast den eller de skador som föreligger när fristen börjar löpa utan även därefter inträffade följdskador, med resultatet att ingen som helst skadeuppdelningsproblematik aktualiseras. Mot bakgrund det i föregående avsnitt citerade förarbetsuttalandet om att "parallella preskriptionstider" ska löpa för det fall att "avtalet berättigar till ersättning för olika ersättningsposter eller för

³² Ett visst stöd härför ges av det förhållandet att en sådan ordning synes ha godtagits i doktrinen. Se Bengtsson, Försäkringsavtalsrätt, 3 uppl., Stockholm, 2015, s. 519.

³³ Som bekant har försäkringsgivaren typiskt sett ett omfattande behov av att dels kunna överblicka sin ekonomiska ställning, dels att kunna ordna mellanhavanden med olika återförsäkringsgivare. Se SOU 1925:21, s. 109.

olika skador vid olika tillfällen” kan en sådan tolkning emellertid inte anses övertygande.

I stället måste detta uttalande, tillsammans med avsaknaden av en närmare analys av skadeuppdelningsproblematiken, anses ge ett visst stöd för att avsikten varit att maximal skadeuppdelning ska ske, innebärande att varje skadeföljd preskriberas separat. Om en sådan, ur försäkringsgivarens perspektiv klart kontroversiell ordning varit avsedd, hade det emellertid rimligen kommit till tydligare uttryck i förarbetena. Inte minst gäller detta mot bakgrund av att skadeuppdelningsfrågan vid tidpunkten för tillkomsten av dessa förarbeten var utomordentligt oklar.

Ytterligare en möjlighet är naturligtvis att meningen varit att skadeuppdelning ska ske i viss, men begränsad, utsträckning. I så fall aktualiseras frågan efter vilka kriterier uppdelningen ska ske. En möjlighet skulle naturligtvis kunna vara att avsikten varit att skadeuppdelningen, åtminstone i avvaktan på tydlig vägledning från Högsta domstolen, ska genomföras på det sätt som Svea hovrätt stakat ut i det i avsnitt 2.2 refererade rättsfallet RH 2008:78. Det skulle i så fall innebära att varje primärskada av fysisk/psykisk natur ska bedömas för sig, men att, med sikte på var och en av dessa primärskador, ytterligare en uppdelning i förekommande fall ska göras, nämligen mellan skador som gör sig gällande under den akuta sjuktiden på ena sidan och skador som är av bestående art på den andra. Huruvida det varit lagstiftarens avsikt att skadeuppdelningen ska ske i enlighet med precis dessa kriterier är emellertid omöjligt att uttala sig om, eftersom skadeuppdelningsproblematiken, i enlighet med vad som redan framgått, över huvud taget inte berörs i lagförarbetena.

Vad som utgjort skälet till denna tystnad är också svårt att uttala sig om. Närmast till hands ligger emellertid att skadeuppdelningsproblematiken inte identifierats. Möjligen kan avsaknaden av kritisk analys vad beträffar denna problematik i doktrinen³⁴ förklaras på samma sätt.

Under alla förhållanden kan det konstateras att utformningen av 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen tillsammans med avsaknaden av vägledning beträffande skadeuppdelningsproblematiken i bestämmelsernas förarbeten leder till ett otillfredsställande resultat. Att skadeuppdelning ska ske vid tillämpning av dessa båda regler får anses klart. Precis som tidigare är det emellertid i hög grad oklart hur långt skadeuppdelningen ska drivas. I detta mycket viktiga avseende har den nya lagstiftningen således inte alls bidragit till att klargöra rättsläget och att därigenom förenkla tillämpningen av försäkringsavtalslagens preskriptionsregler i försäkringsbolag, domstolar och nämnder. I stället har den tidigare rådande oklarheten cementerats. Detta måste anses utgöra ett misslyckande som föranleder ett omfattande

³⁴ Då avses främst Bengtsson, *Försäkringsavtalsrätt*, 3 uppl., Stockholm, 2015, s. 331 ff. och s. 518 ff., samma författares, *Ny lagstiftning om försäkringspreskription*, SvJT, 2014, s. 532 ff. samt Lindskog, a.a., s. 509 ff.

behov av klargörande rättspraxis. Och detta måste anses gälla trots att den praktiska betydelsen av skadeuppdelningsproblematiken minskat till följd av att preskriptionsfristen numera alltid är tio år.

4 Preklusionsregeln i 8 kap. 20 § tredje stycket försäkringsavtalslagen

Till det nu sagda kommer att den rådande oklarheten beträffande skadeuppdelningsfrågan även har implikationer vid tillämpning av den så kallade preklusionsregeln i 8 kap. 20 § försäkringsavtalslagen.

Denna regel, som enbart gäller vid företagsförsäkring,³⁵ har följande lydelse:

”I försäkringsavtalet får föreskrivas att den som gör gällande anspråk på försäkringersättning eller annat försäkringsskydd måste anmäla detta inom viss tid. Fristen får inte vara kortare än ett år från tidpunkten när det förhållande som enligt försäkringsavtalet berättigar till försäkringsskydd inträdde.”

Den sålunda föreskrivna preklusionsfristens startpunkt motsvarar således startpunkten för den preskriptionsfrist som föreskrivs i 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen.³⁶ Liksom vid tillämpning av dessa båda bestämmelser ska olika preklusionsfrister således löpa för olika skador. I vilken utsträckning skadeuppdelning ska ske är däremot, precis som vid tillämpning av 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen, i hög grad oklart. Och eftersom preklusionsfristen enligt 8 kap. 20 § försäkringsavtalslagen är inskränkt till maximalt ett år står det klart att den praktiska betydelsen av denna oklarhet är mycket omfattande.

5 Slutsatser

Den här genomförda analysen har givit vid handen

- att de före den 1 januari 2015 gällande preskriptionsreglerna i 31 § trafikskadelagen samt 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen innebar att olika preskriptionsfrister skulle gälla för vid olika tidpunkter

³⁵ Detta framgår av regelns placering i 8 kap. försäkringsavtalslagen.

³⁶ I bestämmelsens förarbeten (prop. 2012/13:168, s. 62) återfinns följdriktigt inte annat än en hänvisning till vad som uttalas med sikte på 7 kap. 4 § försäkringsavtalslagen.

inträffade skador men att det aldrig klargjordes i vilken utsträckning och efter vilka kriterier skadeuppdelningen skulle ske,

- att den preskriptionsregel i 31 § trafikskadelagen som äger tillämpning från och med den 1 januari 2015, vilken föreskriver att en tioårig preskriptionsfrist startar vid skadetillfället (trafikolyckan) och omfattar alla därav uppkomna skadeföljder, medför att den tidigare skadeuppdelningsproblematiken inte längre aktualiseras,
- att de preskriptionsregler i 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen som äger tillämpning från och med den 1 januari 2015 föreskriver att en tioårig preskriptionsfrist startar när det förhållande som enligt försäkringsavtalet berättigar till försäkringsskydd inträder men att denna frist inte omfattar samtliga därav uppkomna skadeföljder,
- att skadeuppdelning sålunda alltjämt ska ske vid tillämpning av 7 kap. 4 § och 16 kap. 5 § försäkringsavtalslagen men att det inte finns någon som helst vägledning beträffande den utsträckning i vilken och de kriterier efter vilka olika skador i detta sammanhang ska skiljas från varandra,
- att de nya preskriptionsreglerna i försäkringsavtalslagen således i ett viktigt avseende inte alls bidragit till att klargöra rättsläget och att därigenom förenkla rättstillämpningen utan i stället cementerat en sedan tidigare rådande oklarhet med ett omfattande behov av klargörande rättspraxis som resultat samt
- att detta i synnerhet gäller mot bakgrund av att den här behandlade skadeuppdelningsproblematiken på motsvarande sätt gör sig gällande vid tillämpning av den så kallade preklusionsregeln i 8 kap. 20 § tredje stycket försäkringsavtalslagen, vars praktiska betydelse är särskilt omfattande eftersom preklusionsfristen är inskränkt till maximalt ett år.